

TYÖELÄMÄ- JA TASA- ARVOVALIOKUNNAN LAUSUNTO 8/2010 vp

Valtioneuvoston selvitys komission tiedonan- nosta Eurooppa 2020 -strategiasta

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Suuri valiokunta on 23 päivänä huhtikuuta 2010 lähettänyt jatkokirjelmän 2. VNK 23.04.2010 asiassa E 6/2010 vp työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle mahdollisia toimenpiteitä varten.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- EU-erityisasiantuntija Veera Parko, valtioneuvoston EU-sihteeristö
- neuvotteleva virkamies Heli Saijets, työ- ja elinkeinoministeriö
- tasa-arvoneuvos Riitta Martikainen, sosiaali- ja terveysministeriö

- ekonomisti Olli Koski, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry
- kansainvälisten asioiden päällikkö Juri Aaltonen, Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ry.

Lisäksi kirjallisen lausunnon ovat antaneet

- Akava ry
- Elinkeinoelämän keskusliitto EK
- Suomen Yrittäjät ry.

Viitetiedot

Valiokunta on aiemmin antanut asiasta lausunnon TyVL 3/2010 vp.

VALTIONEUVOSTON SELVITYS

Ehdotus

Maaliskuun Eurooppa-neuvostossa sovittiin Eurooppa 2020 -strategian kolme määrällistä pää tavoitetta ja kaksi viitteellistä päätavoitetta. EU pyrkii nostamaan 20—64-vuotiaiden naisten ja miesten ikäryhmässä työllisyysasteen 75 prosenttiin, tutkimus- ja kehittämistoimintaan panostamisen 4 prosenttiin bruttokansantuotteesta ja ilmasto- ja energiatavoitteet jo aiemmin sovitun 20/20/20 prosentin tavoitteiden mukaisesti. Köyhyys- ja koulutustavoitteiden osalta ei kokouksessa sovittu määrällisistä tavoitteista, vaan

päätös siirrettiin kesäkuun Eurooppa-neuvostoon.

EU-tason määrällisten yleistavoitteiden pohjalta sovitaan kunkin jäsenvaltion kansalliset määrälliset tavoitteet ottaen huomioon valtion lähtötaso ja kansalliset olosuhteet. Kansalliset tavoitteet vahvistetaan kansallisten päätöksentekomenettelyjen mukaan. Tavoitteiden johdonmukaisuus EU-tason yleistavoitteiden kanssa varmistetaan komission kanssa käytävin keskusteluin. Maakohtaisia tavoitetasoja tarkastellaan kesäkuun huippukokouksessa.

Eurooppa 2020 -strategian vielä avoimista osista on tarkoitus päättää kesäkuun Eurooppa-neuvostossa. Kokouksessa hyväksytään komission tiedonannon pohjalta yhdennetyt suuntaviivat, tarkastellaan kansallisesti asetettuja tavoitteita sekä EU:n ja kansallisen tason kasvua rajoittavia rakenteellisia pullonkauloja.

Valtioneuvoston kanta

Suomi pitää Eurooppa-neuvostossa hyväksyttyjä yleistavoitteita hyvinä. Ne ovat riittävän haastavia Euroopan tasolla. Suomi korostaa, että määrälliset tavoitteet tulee pyrkiä asettamaan kaikille strategian yleistavoitteille. Kansallisten määrällisten tavoitteiden tulee olla keskenään

yhteismitallisia ja verrattavissa toisiinsa ja EU-tason tavoitteisiin.

Suomen kansalliset määrälliset tavoitteet perustuvat pitkälti jo olemassa oleviin kansallisiin pitkän aikavälin tavoitteisiin. Ne on pääosin pyritty muuntamaan yhteismitallisiksi EU-tavoitteiden kanssa maakohtaisen vertailun mahdollistamiseksi.

Suomi katsoo, että EU-tason ja kansallisten tavoitteiden on Euroopan taloudellisen tilanteen vuoksi oltava kunnianhimoisia mutta realistisia. Maailmanlaajuiset haasteet, talouskriisi, globalisaatio, ilmastonmuutos ja väestön ikääntyminen, asettavat Suomen ja koko Euroopan kilpailutilanteeseen, joka edellyttää rakenteellisia muutoksia. Tarvitaan jäsenmaiden vahvaa poliittista sitoutumista ja konkreettisia toimia.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Valiokunta pitää kansallisten määrällisten tavoitteiden asettamista tarpeellisenä Eurooppa 2020 -strategian päätavoitteiden saavuttamiseksi. Valiokunta korostaa, että EU-tason ja kansallisen tason tavoitteiden tulee olla selkeitä ja yhteismitallisia sekä toisiinsa verrattavia siten, että jäsenvaltioiden tavoitteiden toteutumista voidaan tehokkaasti seurata. On tärkeää, että jäsenvaltioiden tavoitteiden edistymistä seurataan aktiivisesti ja tarvittaessa annetaan jäsenvaltioille ohjeita ja suosituksia tavoitteiden saavuttamiseksi.

Valiokunta on käsitellyt EU-tason yleistavoitteita Eurooppa 2020 -strategiasta antamassaan lausunnossa (TyVL 3/2010 vp). Valiokunta toistaa lausunnossa esittämänsä näkemykset ja toteaa, että lausunnossa esitetyt kannanotot ovat olennaisia myös kansallisia määrällisiä tavoitteita tarkasteltaessa.

Työllisyysastetavoite

Valtioneuvoston alustava kanta on asettaa Suomen kansalliseksi tavoitteeksi 78 prosentin työllisyysasteen saavuttaminen 20—64-vuotiaiden

ikäryhmässä vuoteen 2020 mennessä. Valiokunta pitää tavoitteen saavuttamista haasteellisenä mutta realistisena ja korostaa, että tavoitteeseen pääseminen edellyttää onnistuneita ja riittäviä rakenteellisia uudistuksia sekä pitkäjänteistä ja aktiivista työvoima- ja talouspolitiikkaa. Valiokunta pitää tärkeänä, että Suomi edistää taloudellista kasvua tukemalla yritysten kannattavuutta ja kasvua.

Yli 64-vuotiaiden työllisyys

Euroopan ja Suomen väestö ikääntyy nopeasti, minkä vuoksi erityisesti ikääntyneiden työelämään osallistumista tulee pystyä pidentämään. Suomessa on tähän valiokunnan mielestä hyvät valmiudet. Viimeksi kuluneiden viidentoista vuoden aikana 55—64-vuotiaiden työllisyysaste on Suomessa noussut 20 prosenttiyksikköä ja Suomessa on nopeasti yleistynyt myös jo eläkkeellä olevien työelämään osallistuminen. Vuonna 2008 ikäryhmästä 65—67 oli töissä noin 8 prosenttia. Vuoden 2004 helmikuussa 65—74-vuotiaita työllisiä oli 19 000, ja vuoden 2010 helmikuussa heitä oli jo 40 000.

Valiokunta katsoo, että EU-tasolla ja Suomessa tulisi harkita työllisyysasteen tarkastelun laa-

jentamista myös yli 64-vuotiaisiin. Valiokunta ehdottaa, että Suomi lisää kansalliseksi tavoitteeksi 65—67-vuotiaiden työhön osallistumisen kaksinkertaistamisen vuoteen 2020 mennessä.

Eri väestöryhmien työllisyys

Työttömyys kohtaa eri väestöryhmiä eri tavalla. Vuonna 2008 alkanut taloudellinen taantuma lisäsi aluksi eniten miesten työttömyyttä, koska perinteiset miesvaltaiset alat joutuivat ensimmäisinä taloudellisiin vaikeuksiin ja vähensivät työvoimaa. Pian sen jälkeen nuorten työttömyys lähti kovaan nousuun, ja taantumän jälkeen on pelättävissä naisten työttömyyden kasvu, kun velkaantuvat kansantaloudet alkavat leikata julkisia menoja.

Työ- ja elinkeinoministeriön selvityksen mukaan talouden suhdanteet ovat Suomessa 1990-luvulta lähtien voimakkaimmin vaikuttaneet nuorten ja keski-ikäisten työllisyyteen. Ikääntyneiden ryhmissä nykyinen lama ei ole laskenut työllisyyttä, vaan 55—59-vuotiaiden työllisyys on jopa noussut.

Suomen tavoite 78 prosentin työllisyysasteesta koskee 20—64-vuotiaiden väestöryhmää. Tavoitteessa ei ole eroja eri väestö- tai ikäryhmien välillä, vaan kaikissa ikäryhmissä pyritään lähtökohtaisesti samaan 78 prosentin työllisyysasteeseen. Valiokunta pitää tärkeänä, että työllisyyttä edistäviä toimenpiteitä harkittaessa eri väestö- ja ikäryhmiä tarkastellaan kuitenkin myös erikseen. Näin voidaan valiokunnan käsityksen mukaan parhaiten löytää ratkaisuja kunkin ryhmän työllisyysasteen nostamiseen ja koko tavoitteen saavuttamiseen.

Valiokunta pitää tärkeänä, että tavoitteiden saavuttamiseksi tarvittavista yksityiskohtaisista toimenpiteistä sovitaan mahdollisimman laaja-pohjaisen valmistelun jälkeen.

Sukupuolten tasa-arvo ja työllisyys

Sukupuolten tasa-arvon edistäminen auttaa kaikkien EU-tason yleistavoitteiden saavuttamista. Tämä koskee niin kestäväää kasvua, työllisyysasteen nostamista kuin köyhyyden vähentämistäkin. Tasa-arvonäkökulma on kuitenkin jäänyt Eurooppa 2020 -strategiassa heikoksi. Valio-

kunta pitää erittäin tärkeänä, että tasa-arvonäkökulma otetaan kaikissa Eurooppa 2020 -strategiaan liittyvissä Suomen kansallisissa tavoitteissa huomioon läpileikkaavana periaatteena.

Suomessa naisten ja miesten työllisyysasteessa ei ole suuria eroja. Naisten työllisyys oli vuonna 2009 kaksi prosenttiyksikköä pienempi kuin miesten. Naisten ja miesten asema työmarkkinoilla poikkeaa kuitenkin toisistaan. Naiset tekevät miehiä huomattavasti enemmän osa-aikatyötä, ns. pätkätyötä ja vuokratyötä. Naisilla on perhevapaiden vuoksi myös miehiä enemmän pitkäaikaisia poissaoloja työelämästä.

Suomessa on pitkään ponnisteltu sukupuolten tasa-arvon vahvistamiseksi työelämässä. Naisten työllisyyteen ja asemaan työmarkkinoilla vaikutetaan merkittävästi erityisesti perhevapaajärjestelmällä ja lasten päivähoitopalveluilla sekä muilla hoivapalveluilla.

Perhevapaan voi pitää joko äiti tai isä. Mahdollisuudesta huolimatta isät eivät ole juurikaan perhevapaita käyttäneet, vaan vapaista valtaosan käyttävät edelleen naiset. Perhevapaiden epätasaiseen jakautumiseen naisten ja miesten välillä on tutkimusten mukaan monia syitä. Keskeisin syy on useiden selvitysten mukaan taloudellinen, mutta myös äitien ja isien asenteella sukupuolten välisestä työnjaosta perheessä on merkittävä vaikutus. Pohjoismaissa tehtyjen selvitysten ja saatujen kokemusten mukaan isät käyttävät varmimmin sellaiset vapaat, jotka ovat nimenomaan isän käytettävissä ja jotka perhe menettää silloin, jos isä ei niitä käytä.

Suomessa vain isän käytettävissä on noin kuuden viikon mittainen ns. isäkuukausi, jonka toivotaan vaikuttavan myönteisesti vanhempien ja työnantajien asenteisiin isien muihin perhevapaisiin. Perhevapaiden tasaisempi jakautuminen tasaisi naisten ja miesten työnantajien vanhemmuuden kustannuksia ja parantaisi siten naisten työllisyyttä ja työmarkkina-asemaa. Valiokunta pitää tärkeänä, että perhevapaajärjestelmää kehitetään edelleen siten, että myös isillä olisi tosi-asiallinen mahdollisuus jäädä perhevapaalle. Valiokunta pitää tärkeänä, että työntekijällä on työuran aikana tarvittaessa mahdollisuus olla

palkattomalla vapaalla myös muiden läheistensä kuin pienten lasten hoitamiseksi.

Työllisyysastetavoitteen saavuttamiseksi on tärkeää edistää myös muita naisten ja miesten välistä tasa-arvoa edistäviä toimenpiteitä. On pyrittävä määrätietoisesti samapalkkaisuuden toteuttamiseen ja naisten edustuksen lisäämiseen eri alojen johtotehtävissä.

Työelämän laatu ja työllisyys

Korkea työllisyysaste edellyttää, että työikäiset ovat työelämässä nykyistä selkeästi pidempään. Työura aloitetaan nuorempana ja se päätetään vanhempana kuin nykyisin. Työurien pidentämisen ja työssä jaksamisen edellytyksenä on, että yksittäisen työntekijän työolosuhteet ja työympäristö tukevat terveyttä ja työhyvinvointia.

Työtä ja työolosuhteita on entistä tietoisemmin kehitettävä kokonaisuutena siten, että työn sisältö, työn tekemisen tapa ja johtaminen tukevat työntekijän jaksamista ja työssä viihtymistä. Henkilöstöpolitiikan tulee olla avointa ja pitkäjänteistä ja siinä tulee huomioida työurien pidentäminen ja työhyvinvoinnin osa-alueet. Hyvinvoivassa ja houkuttelevassa työyhteisössä työntekijä tulee kuulluksi, hänellä on mahdollisuus itsensä ja työnsä kehittämiseen sekä uralla etenemiseen.

Työssä jaksamiseen liittyvät ongelmat liitetään usein pitkään työelämässä olleisiin ja ikään-tyeneisiin työntekijöihin, joihin työkykyä uudistavat ja ylläpitävät toimet pääosin kohdistetaan. Tulevaisuuden haaste kuitenkin on pitää myös nuoret ja keski-ikäiset työntekijät työkykyisinä koko työuran ajan. Työpaikoilla tämä on huomioitava kehittämällä erityisesti eri-ikäisten johtamista ja yhteistyötä sekä työntekijöiden vaikutusmahdollisuuksia ja tasa-arvoista kohtelua.

Valiokunta korostaa ikääntyvien työkunnan parantamista ja turvaamista. Eläkkeelle siirtymistä tulee voida lykätä ottamalla käyttöön joustavia työaikaratkaisuja ja -järjestelyjä. Samoin on edistettävä työkyvyttömyyseläkkeelle sekä vanhuuseläkkeelle siirtyneiden ja pitkään työmarkkinoilta poissaolleiden mahdollisuuksia palata takaisin työelämään edes osa-aikaisesti.

Osatyökykyisten ja työkyvyttömyyseläkkeellä olevien mahdollisuuksia osallistua työmarkkinoille tulee vahvistaa.

Koulutus

Koulutukseen ei kevään Eurooppa-neuvoston kokouksessa sovittu EU-tason määrällisiä tavoitteita, vaan päätös tehdään kesäkuun Eurooppa-neuvoston kokouksessa. Kansallisesti valtioneuvosto on päättänyt koulutuksen ja tutkimuksen tavoitteista vuosille 2007—2019. Suunnitelmaan sisältyvät tavoitteet ovat samansuuntaiset kuin EU-tasolla sovitut tavoitteet.

Suomen tavoitteena on, että korkeakoulututkinnon vuoteen 2020 mennessä on suorittanut vähintään 42 prosenttia 30—34-vuotiaista. Perusasteen jälkeisen tutkinnon suorittaneita on vähintään 95 prosenttia 25—34-vuotiaasta väestöstä. Valiokunta pitää tavoitteina hyvinä ja tarpeellisina.

Valiokunta katsoo, että Suomen haasteet koulutuspolitiikassa liittyvät ennen kaikkea koulutuksen keskeyttävien nuorten määrän vähentämiseen ja koulutuksesta toiseen siirtymisen nopeuttamiseen.

Suomalaiset aloittavat korkeakouluopinnot 23-vuotiaina, kun muualla Euroopassa opinnot aloitetaan noin 21-vuotiaina. Uusista ylioppilasta Suomessa vain noin kolmannes jatkaa opintoja saman vuoden aikana, vaikka aloituspaikkoja on enemmän kuin uusia ylioppilaita valmistuu. Korkeakouluopintoihin siirtymiä nopeuttamalla voitaisiin valiokunnan mielestä tehokkaasti vaikuttaa työuran pidentämiseen sen alkupäässä.

Peruskoulun päättämisen jälkeen nuorella tulee olla mahdollisuus siirtyä välittömästi joko ammatilliseen koulutukseen tai lukioon. Tässä ei ole Suomessa onnistuttu. Vuonna 2009 noin 6 prosenttia peruskoulun päättäneistä jäi ilman opiskelupaikkaa, vaikka aloituspaikkoja huomattavasti lisättiin.

Koulutuksen keskeyttäminen on suuri ongelma peruskoulun jälkeen sekä ammatillisissa opinnoissa että korkeakouluissa. Keskeyttämiä voidaan valiokunnan käsityksen mukaan vä-

hentää erityisesti opintojen ohjausta, koulutukseen valintaa ja ammatillisen koulutuksen koulutusalojen ennakointia kehittämällä.

Valiokunta pitää tärkeänä, että nuorille ikäryhmille suunnatun koulutuksen lisäksi myös aikuisille, jo työelämässä oleville, turvataan mahdollisuus koulutukseen työuran aikana.

Panostus tutkimus- ja kehitystoimintaan

Suomen tavoitteena on nostaa tutkimus- ja kehitystoiminnan rahoitus vähintään 4 prosenttiin bruttokansantuotteesta. Yksityisen sektorin osuuden rahoituksesta tulisi olla kaksi kolmasosaa.

Valiokunta pitää Suomen linjausta 4 prosentin panostuksesta tutkimus- ja kehitystoimintaan riittävänä. Valiokunta korostaa, että Eurooppa 2020 -strategian yleistavoite on määrällinen ja mittaa vain tutkimus- ja kehitystoimintaan suunnattujen varojen määrää. Valiokunta pitää erittäin tärkeänä, että määrällisten mittareiden rinnalle kehitetään menetelmiä, joilla voidaan arvioida myös tutkimus- ja kehitystoimin-

taan kohdennettujen voimavarojen vaikuttavuutta eri jäsenmaissa.

Köyhyyden torjunta

Valiokunta on lausunnossaan Eurooppa 2020 -strategiasta (TyVL 3/2010 vp) painottanut, että työelämää ja työsuhteen ehtoja tulee EU-jäsenmaissa kehittää siten, että työssäkäynti takaa riittävän toimeentulon ilman köyhyysriskiä. Valiokunta toistaa aiemmin esittämänsä ja katsoo, että tämä tulee olla tavoitteena myös Suomessa.

Köyhyys on moniulotteinen ilmiö, jota ei voi mitata pelkästään mediaanitulojen perusteella. Valiokunta pitää tärkeänä, että köyhyyttä kuvataan ja mitataan myös muilla kuin tulorajoihin liittyvillä mittareilla.

Lausunto

Lausuntonaan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta ilmoittaa,

että se yhtyy asiassa edellä esitetyn täsmennyksin valtioneuvoston kantaan.

Helsingissä 25 päivänä toukokuuta 2010

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Arto Satonen /kok
vpj. Jukka Gustafsson /sd
jäs. Arja Karhuvaara /kok
Johanna Karimäki /vihr
Merja Kuusisto /sd
Merja Kyllönen /vas
Esa Lahtela /sd

Jari Larikka /kok
Markus Mustajärvi /vas
Katja Taimela /sd
Tarja Tallqvist /kd
Kimmo Tiilikainen /kesk
Jyrki Yrttiaho /vas.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

neuvotteleva virkamies Marjaana Kinnunen.